

Ватулін В. М., Кривуля П. В., Бурко Я. В., Коротун І. О.

ХИБНІ БЕЗПЕКОЗНАВЧІ СПОДІВАННЯ ВІД БАНКІВСЬКИХ НОВАЦІЙ ЧЕРЕЗ ПОДВІЙНУ ЇХНЮ РОЛЬ У ЗБІЛЬШЕННІ ТА ЗМЕНШЕННІ СИЛИ ДІЇ ЧИННИКІВ РИЗИКУ: СУТНІСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ ТА ЇЇ ПОДОЛАННЯ ШЛЯХОМ УТВОРЕННЯ ДИХОТОМІЙ СИТУАЦІЙНОЇ ДІАГНОСТИКИ

Дія чинників ризику багатоаспектна і проявляє себе у будь якій сфері економічної діяльності та стає на заваді усталеності розвитку підприємств, регіонів, країн, людства у цілому. Вирішення окремих проблем з подоланням дії чинників ризику наближає людство до усталення розвитку. У роботі розглянуто двобічний вплив удосконалення інструментів та методів зниження ризику на силу дії чинників ризику – з огляду на потреби української економіки та на комерційні критерії господарчої діяльності економічних акторів заходи щодо впливу на чинники ризику можуть мати різне значення, а посилення апарату врахування зовнішніх чинників може посилювати силу дії внутрішніх чинників. Але попри таку подвійну роль у роботі запропоновано спрямовувати аналіз на виявлення умов, за яких одна з ролей превалює, - результати такого аналізу нададуть змогу утворювати дихотомії ситуаційної діагностики замість недостатньої як результат оцінювання констатації наявності як плюсів так і мінусів у окремих заходів, явищ, форм, інструментів, тощо. Конкретизуючи загальні висновки щодо подолання невизначеності подвійної ролі інструментів у збільшенні та зменшенні сили дії чинників ризику шляхом утворення дихотомій ситуаційної діагностики у роботі запропоновані такі дихотомічні пари: імітаційний бенчмаркінг та сортувально-адаптаційний бенчмаркінг, ризики порівняльної неадаптованості до сучасних умов дії економічного актора та ризики опанувальної неадаптивності економічного актора, кредиторі-едифікатори та кредиторі-анігілятори. Також у роботі запропоновано альтернативне визначення кредиту та зроблено ряд висновків щодо подвійної ролі новацій на посилення та послаблення чинників ризику; щодо потенційну можливість оптимізації рівня безпекознавчої озброєності економічних акторів; щодо декларативної та дійсної ролі заходів щодо посилення конкурентоспроможності економічних акторів; щодо проявів когнітивних ефектів, що спричиняють когнітивні ризики та використання понять у полі дослідження.

Ключові слова: банківництво, безпекознавство, дихотомії, дифузія інновацій, інституційний ізоморфізм, кредитування, кредитні спілки, ризики, ситуаційна діагностика.

Вступ у проблематику. Концепції криз світової економіки отримують все більший розвиток: кризи частішають, збільшуються їхні масштаби, та вони не зникають від того, що їх вивчають та протидіють їхнім чинникам. Та слід визнати, що сама банківська система впливає на появу криз, хоча вона ж сама також є інструментом подолання криз. Розвиток та підвищення конкурентоспроможності банківських установ є запорукою соціально-економічного розвитку регіонів країн та, врешті всієї країни, хоча багато хто визнає, що саме ця запорука є відправною точкою багатьох сучасних криз. Тобто сама сфера банківської справи має подвійне безпекознавче значення. Але у цій роботі бажаємо звернути увагу на це питання скрізь призму конкретних прикладів банківської діяльності, та з цього ж зору розглянути подвійне значення для безпекознавства окремих заходів, явищ, форм, інструментів, тощо, як потребу удосконалювати аналіз у бік створення більш чітких за якісною ідентифікацією ситуаційних оцінок, які за умов наявності подвійної ролі стають дихотоміями: в одних ситуаціях домінує одна роль та робить інструмент або форму однією за ідентифікацією, а у інших іншою за ідентифікацією ситуаційної діагностики. У якості першого прикладу розглянуто бенчмаркінг – такий інтерес актуалізовано тим, що за умов інформаційної економіки саме дифузія інновацій стає важливою складовою розвитку економічної системи. У сьогоденні стало розповсюджуватися використання бенчмаркінгу, як найбільш ефективної технології підвищення конкурентоспроможності банківських послуг, яка є не лише прийняттям досвіду, а й відправною точкою для створення нових ідей, підвищення ефективності діяльності. Але слід звернути увагу на те, що бенчмаркінг не тільки є методом раціонального запозичення, а й те, що сам бенчмаркінг також є предметом запозичення, а тому він є не тільки методом подолання недоліків організації, а й при неналежному використанні стає джерелом недоліків. Для посилення цього подвійного погляду є сенс звернутися к предмету управління банківськими ризиками: з одного боку банки достатньо схожі як рід діяльності, що спрощує запозичення, з іншого боку, управління ризиками шляхом бенчмаркінгу – це напрям, який не має однозначних поглядів, а по відношенню до ризику бенчмаркінг за таким подвійним поглядом методу та предмету стає ще більш контрастним предметом дослідження: він стає водночас методом та чинник ризиків у процесі формування кредитного портфеля у банківській установі. Такі ж самі приклади слід навести і з приводу багатьох інших інструментів, що використовують у банківській справі (хеджування, регламенти контролюючих органів, скоринг, оцінювання ризиків, оцінювання платоспроможності, аналіз бізнес-планів, оцінювання залогів, тощо). Але так само як неможна надавати суто однібічні оцінки таким інструментам, процедурам, явищам взагалі, так само і неможна просто зупинятися на констатації того, що вони мають або можуть мати як позитивний так і негативний вплив на результати їхнього використання. Для кожного з таких явищ та інструментів з подвійною

роллю маємо виявляти умови, коли ці ролі стають визначальними, а самим явищам додавати додаткові дихотомічні позначення, які будуть вказувати на потребу конкретної ідентифікації ролі для конкретних ситуацій, або для конкретних проміжків часу, конкретних економічних авторів, конкретних пріоритетів цих акторів, тощо. Саме подання цього погляду стає завданням цієї статті.

Мета дослідження. Явища різного різного масштабу та різної належності до керованих чи некерованих комплексів чинників (тобто це може бути інструмент чи метод, яким забезпечують дію, а може бути навпаки обставина дії) зазвичай має на абстрактному рівні подвійну роль впливу на збільшення та зменшення сили дії чинників ризику, але може отримати конкретну позитивну чи негативну оцінку у конкретній ситуації. Метою роботи є демонстрація правдоподібності цієї тези на прикладах різного масштабу, та обґрунтування тези, що така конкретизована оцінка потребує використання конкретних інтерпретаційних дихотомій, які можуть бути термами шкали значень лінгвістичної змінної моделі ситуаційної діагностики та будуть надавати можливість використовувати моделі ситуаційної діагностики.

Стан вирішення питання визначення подвійної безпекознавчої ролі банківських інновацій на прикладі бенчмаркінгу. В експертному аналізі В. Ф. Єлісеєнко та К. І. Головщинського [1] вказано, що бенчмаркінг є альтернативним методом стратегічного планування, у якому мета визначаються не від досягнутого, а на основі аналізу показників конкурентів. Технологія бенчмаркінга стягає в єдину систему розробку стратегії, галузевий аналіз і аналіз конкурентів. Бенчмаркінг у банківництві являє собою майстерність виявляти те, що інші банки роблять краще, а також розгляд їхніх методів роботи, адже в основу бенчмаркінгу покладений принцип порівняння діяльності не тільки банків-конкурентів, але і передових фірм інших галузей. Також у банках усталено й погляди на ризик, хоча як показано у роботах [11, 12] погляди на поняття ризику доволі різні, а особливо актуальними у контексті бенчмаркінгу стають дослідження когнітивних ризиків (як у [7]) та методи нечіткого оцінювання ризиків, їхнього шкалювання (як у [6, 12]), та оцінювання саме портфельних ризиків, чому у методиках, що розповсюджені у оцінюванні кредитного портфелю у банках, приділено мало уваги.

Відомо, що застосування бенчмаркінгового підходу дає банку змогу запозичити ліпші процедури та навички банків-лідерів як серед українських і закордонних банків. Як показує Р. Кемп [4] бенчмаркінг у контексті конкурентного протистояння стає не стільки запозичення досвіду, скільки економічним шпигунством, яке спрямовано на здобуття конкурентних переваг у суперництві, а П. М. Чуб [18] подає бенчмаркінг як інструмент анти кризисного менеджменту (що безпосередньо пов'язано з оцінюванням ризиків). А у кінцевому результаті, банк зможе зміцнити свою конкурентну позицію на ринку, збільшити власну клієнтську базу, покращити рівень обслуговування клієнтів і тим самим підвищити загальну репутацію та довіру до банку. Однак я вважаю, що бенчмаркінг може являтися саме фактором ризику у процесі формування кредитного портфеля. Наприклад, одна із установ може повністю перейняти чийсь досвід, але не врахувати особливості своєї установи. Що ж нам заважає коректно використовувати бенчмаркінг? О. В. Кравченко [5] у своїй роботі зазначає негативні бар'єри використання бенчмаркінгу, а саме: непрозорість середовища проживання банківських установ; недоступність відкритої інформації для порівняння та обміну досвідом; нерозвиненість інфраструктури бенчмаркінгу в Україні; відсутність «клубів» для пошуку партнерів із бенчмаркінгу. Те ж саме стверджують і А. Панчук та А. Павлова [14], але слід розглядати не тільки негативні бар'єри на шляху впровадження бенчмаркінгу, а й ризики, що несе його впровадження та впровадження того, що має стати результатом бенчмаркінгу. Але вже можна з'ясувати, що бенчмаркінг не слід орієнтувати на механістичне запозичення досвіду (не тільки через те, що досвід має ситуаційне значення, а й через те, що саме досвід неможна запозичити – можна копіювати певні процедури та форми роботи, та й те лише за тими ознаками, які є виявленими, але щось зостається невиявленим та й серед цього – колективні знання, які формуються під час дійсного отримання досвіду). Тож бенчмаркінг не завжди може забезпечити повне дублювання динамічних стереотипів та стереотипів мислення, які стали забезпеченням того, що ідентифіковано як успіх. Надія на те, що копіювання виявлених процедур та форм має забезпечити успіх – є лише формою карго культу, а сама така надія є додатковим комплексним внутрішнім чинником ризику, у складі якого може бути багато окремих складових, тобто різних внутрішніх чинників ризику, які пов'язані з неналежним розумінням процедур, не належним їх виконанням, недоречним варіюванням змісту та недоречним використанням за умовами, неналежним системним поєднанням окремих складових запозичених форм та процедур поведінки, яку сформував досвід інших економічних акторів.

Обмеження цього метода також у тому, що він докладно описує склад завдань, але не розкриває детально методичні засоби. Можна сказати, що бенчмаркінг – це вершина айсберга, він дає вимірні показники, цільові орієнтири. Але секрет успіху полягає у тому, як їх досягти. І тут немає однієї правильної стратегії та «золотого» рішення. Усі установи різні за контекстом, корпоративною культурою, ресурсами. Слідом за бенчмаркінгом має йти творчий процес вироблення адаптованих рішень керівниками, що дозволить знайти свій шлях до успіху. Але всі такі тези є абстрактними, а у конкретних випадках такий шлях до успіху буде конкретним, певним за формою та процедурами. З цього приводу можна дійти двох проміжних висновків. По-перше, з огляду на потреби української економіки та на комерційні критерії господарчої діяльності економічних акторів заходи щодо впливу на чинники ризику можуть мати різне значення, але це різне значення у конкретних ситуація стає більш певним з погляду конкретних значень, та більш певним з погляду конкретних економічних акторів, а тому має бути не тільки принципово описано як «плюси та мінуси» економічного заходу або навіть явища, а представлено за можливістю як ідентифікуюча діагностична

дихотомія. По-друге, бенчмаркінг стає лише прикладом інструменту інформаційного забезпечення апарату управління, тож можна стверджувати більш загально, що посилення апарату врахування зовнішніх чинників ризику може посилювати силу дії внутрішніх чинників ризику – це наводить на думку про потенційну можливість оптимізації рівня взагалі безпекознавчої озброєності економічних акторів. Тобто кореляційно пов'язане зменшення одних ризиків та збільшення інших ризиків може бути представлено цільовою функцією, яку можна використати для мінімізації загального рівня ризику. У конкретному випадку «запозичення досвіду» шляхом використання бенчмаркінгу треба протиставити ризики відставання у процесах забезпечення конкурентоспроможності (тобто ризики не конкурентоспроможності, ризики відставання через моральне старіння технологій, режимів, організаційних форм) та ризики неявної дезорганізації (тобто ризики неповного розуміння того, як мають бути організовані та забезпечені запозичені форми організації та інструментальні засоби роботи). У абстрактному розумінні навіть не бенчмаркінгу, та навіть не інформаційного забезпечення дифузії інновацій зокрема організації труда, а розумінні однієї з трьох складових інституційного ізоморфізму (про негативні наслідки самого інституційного ізоморфізму викладено у [8]) – конвергенції сучасних форм економічної поведінки – можна сформулювати протиставлення двох комплексних чинників ризику так: *ризики порівняльної неадаптованості* до сучасних умов дії економічного актора та *ризики опанувальної неадаптивності* економічного актора.

У підсумку можна дійти висновку, що бенчмаркінг є сучасним інструментом удосконалення аналітичної та дослідницької роботи, оснований на моніторингу діяльності еталонних банківських установ, порівнянні кращих їхніх показників із власними та, відповідно, застосуванні виявлених ефективних інструментів управління. Але через деякі фактори, що діють як у самих процесах бенчмаркінгу (моніторинг, ідентифікація, оцінювання, прогнозування, тощо), так і у суміжних процесах (оскільки бенчмаркінг не є окремим самостійним управлінським процесом), метод бенчмаркінгу є сам комплексним чинником когнітивного та комунікаційного ризику для певної установи, яка його використовує. Неможливо точно дослідити інші компанії та впровадити їхні правила, завжди зостається те, що не може бути запозиченим та навіть не може бути встановлено, що такий елемент є та він є складовою певної соціотехнічної системи, дію якої намагаються запозичити. Оскільки є інформація, яку не розголошують, та існують неявні знання (особливо колективні знання, які діють разом у групі працівників, а не як знання індивідів), та стороннє спостереження не може встановити усіх зв'язків у системі, то бенчмаркінг зостається інструментом скоріше дифузії прийомів та методів, ніж інструментом копіювання саме досвіду. Визначення конкретних видів чинників ризику, які виникають у процесах бенчмаркінгу стає перспективним та актуальним завданням подальшого дослідження. Зокрема перспективними є дослідження проектування, перепроєктування та копіювання соціотехнічних систем, впровадження прийомів та процедур, розвинутих у одних соціотехнічних системах, у контекстну тканину процесів інших соціотехнічних системах. Крім того, збір порівняльної інформації завдяки бенчмаркінгу та виробка на її підставі рекомендацій покращення конкурентоспроможності може призводити до когнітивного ефекту «якоріння», який стає на заваді загальному процесу підвищення конкурентоспроможності. Це може відбуватися, якщо суб'єкт сприймає бенчмаркінг як інструмент запозичення форм поведінки без критичного опанування цих форм, бо така імітаційна поведінка має завжди приклад, який утворює ефект якоріння.

Конкретизуючи загальні висновки щодо подолання невизначеності подвійної ролі інструментів у збільшенні та зменшенні сили дії чинників ризику шляхом утворення дихотомій ситуаційної діагностики щодо конкретно банківського бенчмаркінгу запропонуємо таке. Якщо враховувати у конкретній ситуації домінування негативної чи позитивної ролі використання бенчмаркінгу, то його можна ідентифікувати як *імітаційний бенчмаркінг* або як *сортувально-адаптаційний бенчмаркінг*. Перший вид бенчмаркінгу здійснюється суб'єктами, які не в змозі встановити у повному або достатньому обсязі раціональне підґрунтя запозичень та надати оцінку можливості отримання певних результатів у новій соціотехнічній системі за результатами впровадження новацій. Другий вид бенчмаркінгу здійснюється суб'єктами, які спроможні встановити у повному або достатньому обсязі раціональне підґрунтя запозичень та надати оцінку можливості отримання певних результатів у новій соціотехнічній системі за результатами впровадження новацій, тому мають критерії сортування новацій та їх адаптації (не тільки шляхом адаптації самих новацій, а й шляхом адаптації соціотехнічної системи, яка має використовувати такі новації). Така дихотомічна ідентифікація надає два терми шкали лінгвістичної змінної «якість бенчмаркінгу», що надає можливість побудувати та використовувати модель ситуаційної діагностики (зміст поняття ситуаційної діагностики розкрито у [10], а у якості одного з прикладів можна навести модель [9]).

Загальна концептуалізація подвійних тлумачень банківських новацій. Розглянувши приклад впровадження банківської новації як амбівалентного явища, якому потрібно надати додаткову інтерпретацію за ситуацією, перейдемо до найбільш загального контексту потреби тлумачення дієвості конкретних режимів та соціотехнічних систем кредитної сфери: до інтерпретації діяльності фінансової установи як цілісного комплексу. Здається, що таке тлумачення на самому верхньому рівні унеможливлено масштабом, бо явище такого масштабу складається з багатьох явищ багатого меншого масштабу, кожне з яких може отримати як позитивну так і негативну оцінку у конкретній ситуації. Але в цьому і є завдання статті, яке допомагає наблизитись до досягнення мети: показати, що комбінування явищ меншого масштабу не робить результуючі комбінації такими, що не можуть бути інтерпретованими, – насправді й бенчмаркінг є достатньо складною системою, але ж у контексті статті його використано як більш простий приклад. Будь яке явище будь якого

масштабу та будь якої належності до керованих чи некерованих комплексів чинників може отримати позитивну чи негативну оцінку у конкретній ситуації, але для цього подолання невизначеності подвійної ролі інструментів чи явищ у збільшенні та зменшенні сили дії чинників ризику потрібно мати не просто критерії ідентифікації як вимірники, а мати саме понятійну дихотомію діагностованого явища, яке надає можливість використовувати моделі ситуаційної діагностики. Тож розглянемо це питання на вищому масштабі кредитної діяльності.

Домінуюча еліта завжди диктує своє бачення відносин, і через соціальні, фінансові, державні інститути впроваджує базові принципи тлумачення та поведінки акторів економічних систем. Сучасний етап розвитку глобального суспільства слід вважати перебуванням у вкрай нестабільному стані, оскільки відбувається зміна правлячих еліт, – хтось стверджує, що замість правління фінансових еліт з'являється нова інформаційна еліта, хтось стверджує, що поширилася влада корпоратократії, відокремлюючи її від фінансових еліт, хтось бачить лише зміну одних фінансових еліт на інші. Зокрема, зараз все частіше кризи пропонують представляти як боротьбу старої та нової еліт, трактуючи також і дві світові війни 20-го століття як гостре протистояння фінансових та фінансово-промислових кланів. Домінуюча еліта завжди диктує своє бачення відносин і через соціальні, фінансові, державні інститути впроваджує базові принципи в економічних системах. Ці еліти вже не вважають національними – вони наднаціональні, відрізняючись інституційною тенденцією, а не мовою спілкування чи манерами, що належать до певної культури. Тому якими б не були зміни – вони неодмінно призведуть до нового економічного та соціального укладу, а тому необхідна розробка адекватних моделей та принципів взаємин у рамках нової парадигми поведінки, тому що хто б не перемагав у такій боротьбі – він завжди буде новим чи оновленим, – у такій розробці можуть брати участь не тільки елітарні верхівки, але й усі представники наукової спільноти, оскільки боротьба еліт – це не просто боротьба груп людей, а боротьба організаційних форм, які з'являються методом проб та помилок або як проектні розробки на кінчику пера. Але у будь якому разі сучасні зміни спричинено подібними процесами, та лейт-мотив "нового світового порядку" та спротиву цьому порядку відчувається в цих змінах, – вони неодмінно приведуть до нового економічного і соціального укладу і необхідна розробка адекватних моделей і принципів взаємовідносин в рамках нової парадигми господарських відносин.

Основною парадигмою фінансових взаємин між фінансовими інститутами та індустріальними виробниками були відносини кредитора і боржника. Фінансисти акумулювали фінансовий ресурс (або іноді просто друкували те, що всі повинні були вважати еквівалентом вартості, засобом платежу тощо) і надавали його виробнику на умовах забезпеченості, терміновості, повернення та платності. Зазначимо дві на нашу думку найважливіші позиції – забезпеченість та платність. Виробник в обмін на незабезпечений актив надає реальне забезпечення (як правило більше у вартісному еквіваленті, ніж запозичений ресурс). Друга позиція: позиція завжди платна і розмір цієї плати не залежить від темпів розвитку реального сектора економіки (залежить лише можливість боржника її заплатити). Фінансовий інститут хоче мати додану вартість на свій ресурс завжди, не беручи до уваги реальний стан позичальника або всієї економічної системи. В результаті в наш час маємо парадокс: обсяг фінансових ресурсів у десятки разів більше ніж реальне забезпечення товарної маси.

Як одна з форм вирішення цього протиріччя є досвід взаємовідносин фінансового посередника і реального виробника, який склався в ісламській економіці. Основним принципом такої взаємодії є заборона процентних відносин (оскільки використання процента – відсоткової ціни грошей – розуміється тотожним розумінню "лихварства"). Замість лихварства основним принципом взаємодії є участь фінансової установи у прибутках/збитках свого контрагента. З точки зору забезпечення економічної безпеки окремої фінансової установи та економічної системи держави в цілому інтерес представляє такий вид фінансового інструменту як "Мушарака (Musharaka)" – загальна реалізація проекту або угоди силами банку та підприємця (прибуток банку виникає як частка від отриманих загальних прибутків проекту). Цей інструмент передбачає, що всі учасники виступають у ролі партнерів по бізнесу, які отримують частину прибутку або збитків пропорційно до початкового вкладення капіталу в бізнес на погоджених умовах на певний термін. Така схема має функцію розподілу доданої вартості, тобто є організаційною формою сфери розподілу, а не сфери обміну, і не використовує плату, яка може не відповідати не тільки пропорції вкладу у створення кінцевого продукту, а й перевищувати всю вартість цього продукту.

Здається, що розмови про позитивний досвід ісламського банкінгу має суто пізнавальну роль, бо начебто такий досвід не може бути запозичено (як про це стверджували вище, через різницю у соціотехнічних системах, які мають реалізовувати ті або інші організаційні форми). Але слід зазначити, що така схема змістовно не є суто ісламською, – навіть не тому, що не тільки іслам забороняє лихварство, а через те, що лихварство може бути сприйняте у світських державах лише як форма кредитування, а форми господарювання можуть змінювати одна одну відповідно до потреб загальної системи господарювання, а не відповідно до релігійних потреб людей. Тому можна констатувати, що якщо ісламська економіка має свої суто мусульманські риси, то фінансові інститути цієї економіки за змістом не є суто мусульманськими – вони можуть бути осмислені на ширшому тлі традиціоналістської (тобто такої, що протиставлена «прогресивістським», які не тотожні «прогресивним») концепції фінансової системи, а самі фінансові інститути більшою мірою відповідають вже поширеній у світських державах концепції сталого розвитку. Але можемо визнати, що фінансові інститути ісламської економіки – це не ідеологія, але конкретні діючі інститути, а концепція стійкого розвитку – це ідеологія, але ще не конкретні діючі інститути. Тому слід

вивчати досвід використання цих фінансових інститутів, розуміючи його не через призму вивчення якогось ісламського феномену, а через призму систематизування принципів проектування інститутів фінансової системи сталого розвитку. Поки що «ісламські банки» діють на локальних ринках кредитних послуг, які не обмежені межами держав, але обмежені межами «припустимого» розширення позначення фінансової установи як «ісламської». Але ж і питання виділення локального ринку з таких поглядів не є очевидним – це питання не має однозначного розв'язання навіть для традиційної царини теорії економіки галузевих ринків, для якої розроблена система означень та ознак локальних ринків. Деякі дослідники вважають, що досить легко, хоч і з введенням деяких умовностей, можна виділити регіональні (різного масштабу) кредитні ринки та галузеві ринки, а також – регіональні галузеві кредитні ринки. Насправді світова фінансова система становить настільки сильну цілісність та уніфікованість, що виділення фрагментів ринку як окремих ринків не бачиться можливим та виправданим. Питання ж оцінювання економічної безпеки, які зараз зазвичай поділяють на питання оцінювання економічної безпеки держави та економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, стають значною мірою з'єднаними в один загальний об'єкт оцінювання.

Згідно з проведеними дослідженнями, в яких знайшли відображення порівняння прибутковості фінансових установ, представлених такими двома способами як процент (традиційний відсоток від бази кредиту) та відсоток від вигоди, яку отримує сторона, що використовує кредит, можна зробити висновок, що традиційне порівняння фінансових установ за показниками, які характеризують тільки їхні власні зміни, не відбиває ті важливі для економічної безпеки зміни, що відбуваються в середовищі потенційних клієнтів. Але для вирішення завдань підтримки належного рівня економічної безпеки не можна аналізувати суб'єкти господарювання у відволіканні від аналізу середовища, в якому вони діють. Порівняння прибутковості фінансових установ за відсотком кредиту показує лише короткострокову вигідність діяльності, але не показує потенційну вигідність цієї діяльності. Порівняння прибутковості фінансових установ за відсотком від вигоди дозволяє наочно бачити які галузі (тут і далі під галуззю розумітимемо підприємства певного складу видів діяльності, що діють у певному регіоні) у перспективі будуть не тільки продовжувати кредитну лінію, а й розширювати її для розвитку свого бізнесу, а не в рамках антикризової діяльності для запобігання банкрутств. Більше того, фінансова установа може коригувати свою кредитну політику, саме спираючись на ці дані та порівняння. Виявлена розбіжність цих показників у здатності відображати стан економічної безпеки фінансових установ дозволяє використовувати їх порівняння і в контексті розгляду питань взаємного обумовлення економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності, що особливо актуально у зв'язку з поточною глобальною кризою, яка почалася саме у фінансовому секторі країн розвинутої економіки. Оскільки фінансовий сектор завжди спирався насамперед на власний приріст капіталу, це не дозволяло виявляти терміни повного вичерпання потенційних можливостей розвитку, і більше того – такий підхід не дозволяє розуміти коли саме кредитор вичерпує можливості розвитку, а коли він їх створює. Розгляд цього питання дозволяє зробити висновок, що дві фінансові установи з однаковими нормами прибутку на капітал, можуть абсолютно неоднаково впливати на господарську діяльність своїх позичальників. І ця неоднаковість може бути виражена не тільки кількісно, а й якісно, тобто можна розрізнити кредиторів за якісними відмінностями їхнього впливу на виробничий сектор економіки. За такою ознакою можна виділити *кредиторів-едифікаторів* та *кредиторів-анігіляторів* (вперше запропоновано у [2]), що є також подвійною інтерпретацією кредиту у аспектах безпекознавства, але така пара стає ідентифікаційною дихотомією та може використовуватися у ситуаційній діагностиці, в той час як багато інших подвійних інтерпретацій не отримують такої можливості діагностичної ідентифікації: якщо немає лінгвістичної змінної подвійної інтерпретації, то вона стає просто неоднозначністю, про яку можна казати, «що у всього є плюси та є мінуси водночас». Така пара понять як кредитори-едифікатори та кредитори-анігілятори має власне практичне значення та у контексті цієї статті стає прикладом розв'язання проблеми «подвійної інтерпретації» на самому високому рівні масштабів кредитної діяльності. Така пара понять надає моди вість відійти від констатації явища з подвійною за якісною інтерпретацією роллю, а стати інструментом діагностичної дихотомії.

Кредитори-анігілятори знищують галузь внаслідок використання відсотка, який відповідає нормі прибутку в галузі, тобто так перевищує норму рентабельності, що стає небезпекою її існування, робить її непривабливою для інвесторів і викликає відставання її розвитку або навіть повне реальне знищення. Кредитори-едифікатори навпаки підтримують стійке зростання галузі. Використання звичайного процента як плати за кредит робить можливою і поширеною діяльність кредиторів-анігіляторів, у той час як участь у прибутку робить кредитора мінімум нейтральною фігурою, майже повністю виключає функціонування фінансових установ як кредиторів-анігіляторів. Використання у подальшому таких термінів та понять як кредитори-анігілятори та кредитори-едифікатори має значення не тільки для фінансової теорії та банківської справи, а й ще більшою мірою для теорії національної економічної безпеки та теорії економіки галузевих ринків. Головним же призначенням використання такої пари термінів стає можливість інтерпретації кредитів не за окремими ознаками їх як операцій фінансових установ, а інтерпретації їх у безпекознавчій площині. Причому не головним чином з погляду національної економічної безпеки, а не з погляду економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Одним з поточних актуальних завдань, яке неможливо вирішити суто лише на рівні самих фінансових установ, є підготовка і перепідготовка кадрів, які б ефективно виконували функції фахівців кредитної організації за умов безпроцентної участі у розподілі доданої вартості позичальників. Тобто створення нових соціотехнічних систем неможливо без підготовки чи перепідготовки кадрів, які зможуть опанувати нові

динамічні стереотипи. Динамічні стереотипи неможливо закріплювати без змін у стереотипах мислення. Існуючі методичні засоби кредитного скорингу націлені на експертизу поточного стану потенційного позичальника, а не його потенційних можливостей, що визначаються станом галузі, станом економіки національної або навіть світової.

Поточна світова криза, яка за своєю природою є насамперед фінансовою кризою, показала, що такі методичні засоби не убезпечили фінансові установи від «раптово» фактичної некредитоспроможності позичальників, яка фактично сталась, – необхідним є більш фундаментальний підхід до аналізу кредитоспроможності: складність перепідготовки кадрів включаються не тільки в первинній зміні самої підстави кредиту, але і в багатьох вторинних змінах, багато з яких вимагають від працівників фінансових установ додаткових знань і навичок. Насамперед це пов'язано з необхідністю більш якісної оцінки бізнес-планів, тому що основний інтерес фінансової установи повинен бути зосереджений не в оцінці потенційної вартості реалізації заставного майна, а в оцінці тієї доданої вартості, яку генерує фінансування кредитором програм позичальника. Такі методичні засоби існують, але якість їхнього освоєння працівниками фінансових установ невисока. Крім того, існують напрямки розвитку методичних засобів, які навіть у первинному опрацюванні ще не здійснено, – ще тільки доведеться пропрацювати організаційні форми розподілу вигод від кредиту, давши чітке розмежування між партнерством і кредитуванням: безпроцентний кредит передбачає не безплатний кредит, а кредит позбавлений відсоткової форми плати за кредит (позбавлений так званого проценту), а шляхом розрізнення плати за кредит і власне прибутку має бути проведено демаркації певних організаційних і правових форм. Але вважаємо, що звужені тлумачення кредиту є результатом не функціональних дефініцій, а видових (тобто зараз кредит є кредитом за ознаками того, як виглядає, а не за ознаками для чого виник). Якщо вважати кредит формою участі у створенні доданої вартості шляхом надання одним із партнерів або контрагентів грошового капіталу, то змінюються дві дуже значні ознаки: 1) кредит можуть надавати не тільки контрагенти, а й партнери, 2) ознаки кредиту (термін, повернення, плата) є не безумовними атрибутами, а стають залежними від того, як грошовий капітал як фактор виробництва впливає на формування доданої вартості.

Дискусія. Ризик-орієнтовний підхід – на що він є орієнтованим насправді. Для демонстрації проміжних (між окремою банківською новацією та взагалі всією фінансовою установою або навіть всією фінансовою системою) питань якісної інтерпретації конкретних за ситуацією та абстрактних за призначенням програм розглянемо конкретний приклад.

Національний банк України як регулятор банківського та небанківського фінансового ринку впродовж достатньо тривалого строку впроваджує єдині стандарти регулювання та впроваджує передові світові технології управління ризиками проведення активних операцій (зокрема – формування кредитних портфелів фінансових установ), – приклади документів, що мають регламентувати та сприяти впровадженню ризик-орієнтованого підходу: [3, 15-17]. Як регулятор НБУ намагається знайти «золоте» рішення для всього різноманіття представників фінансового ринку, об'єднуючі статистичну інформацію, яку має регулятор. Однак спроба встановити єдині правила та методики для всіх гравців ринку має врешті решт більше негативних наслідків чим позитивних. Бажання регулювати за єдиними правилами великих та малих гравців призводить до знищення малих гравців та монополізації фінансового ринку. Малі гравці ринку не мають змоги будувати структури управління аналогічно крупним фінансовим установам, але не факт, що наявність таких розгалужених крупних структур йде на користь ринку та його споживачам (але факт, що йде на користь структурам, що прагнуть монополізації ринків). Як приклад – маленький аналог банків – кредитні спілки. За своєю економічною суттю такі фінансові установи – це маленькі аналоги банків, які мають можливість залучати вільні кошти домогосподарств та надавати кредити фізичним особам. За своєю інституційною суттю це є маленькі кооперативи які об'єднують фізичних осіб за певними ознаками – а саме: ознакою членства у кредитній спілці для фізичних осіб та/або фізичних осіб – підприємців згідно до [3] є: 1) проживання в одному селі, селищі, селищі міського типу, місті, районі в місті, районі адміністративно-територіальної одиниці або в межах тієї адміністративно-територіальної одиниці, в якій зареєстровано місцезнаходження кредитної спілки, та всіх або кількох суміжних з нею адміністративно-територіальних одиниць (територіальна ознака). Для кредитних спілок, місцезнаходження яких зареєстровано в місті Києві, проживанням у межах тієї адміністративно-територіальної одиниці, в якій зареєстровано місцезнаходження кредитної спілки, вважається також проживання у населених пунктах Київської області; суміжними адміністративно-територіальними одиницями визнаються адміністративно-територіальні одиниці, суміжні з Київською областю. Для кредитних спілок, місцезнаходження яких зареєстровано в місті Севастополі, проживанням у межах тієї адміністративно-територіальної одиниці, в якій зареєстровано місцезнаходження кредитної спілки, вважається також проживання у населених пунктах Автономної Республіки Крим; 2) спільне місце роботи (фізична особа - підприємець, юридична особа (підприємство, установа, організація), що є роботодавцем осіб, які мають намір стати членами кредитної спілки); 3) належність до однієї професійної спілки; 4) належність до однієї релігійної організації, яка здійснює діяльність у селі, селищі, селищі міського типу, місті, районі в місті, районі або в межах тієї адміністративно-територіальної одиниці, в якій зареєстровано місцезнаходження кредитної спілки, та всіх або кількох суміжних (для кредитних спілок, місцезнаходження яких зареєстровано в місті Києві, суміжними адміністративно-територіальними одиницями визнаються адміністративно-територіальні одиниці, суміжні з Київською областю) з нею адміністративно-територіальних одиниць; 5) місце навчання та/або роботи в одному закладі освіти. Тобто кредитна спілка як один із різновидів

надавачів фінансових послуг є в деякій мірі «сімейним», «колегіальним» або «містечковим» суб'єктом надання фінансових послуг. Звісно необхідно використовувати передові технології та сучасні бізнес-процеси в діяльності фінансової установи. Але як правило клієнтами таких установ є фізичні особи, які не пройшли «бездушні» тенета аналізу та «ризик-орієнтовних» підходів та алгоритмів великих гравців фінансового ринку України. Такі підходи посувають «на узбіччя» кредитної діяльності велику кількість споживачів. І правда кажучи – не самих ненадійних. Жорсткі правила і формальні підходи лишають велику кількість громадян України фінансових послуг, яких вони потребують. Але при цьому посилюють механізми негативної селекції, бо «надійним» кредитором стає той, хто більше приділяє уваги критеріям надійності (бо має можливість організувати такий побічний до основної діяльності потенційних позичальників процес), а не основному спрямуванню використання грошових засобів.

Нормативне регулювання НБУ зобов'язує кредитні спілки формувати розгалужену систему кадрового та нормативного забезпечення діяльності фінансової установи, а саме – забезпечення наявності співробітників: 1) Головного внутрішнього аудитора; 2) Головного комплаєнс-менеджера; 3) Головного ризик-менеджера [3, 15, 16]. Зазначені вимоги є з одного боку зваженими вимогами, але з другого боку призведуть и вже призводять до знищення ринку кредитних спілок та монополізації цього сектору крупними гравцями та встановлення превалювання правил надавача послуг. Велика кількість громадян України буде надалі лишатися свободи вибору в отриманні фінансових послуг та вимушена буде користуватися стандартним набором «фінансового Макдональдза». Ризик-орієнтований підхід стає підходом до нібито мобілізації, а насправді – монополізації кредитного ринку. Чи є така зарегульованість з об'єктивно зрозумілими результатами монополізації та зменшення обсягу кредитних ресурсів свободою вибору та реалізацією саме ринкового підходу? Чи не є за своїм змістом «ризико-орієнтований підхід» у конкретній його реалізації організованою системою вад для «ринко-орієнтованого підходу» та «клієнто-орієнтованого підходу»? Питання можна було б вважати риторичним, якщо б не було можливості вимірювати рівень ринкової влади та рівень ризику. На цьому етапі дослідження маємо поставити завдання перспективної перевірки гіпотези залежності змін рівня ринкової влади та галузевого рівня ризику у результаті впровадження «ризик-орієнтованого підходу» у тій конкретній реалізації, яку впроваджує НБУ. Вдруге додаємо до назви підходу вказівку на конкретну реалізацію, бо не вважаємо відсутність кредитної діяльності відсутністю ризиків: завдяки таким діям зменшується інституціональне різноманіття кредитної діяльності, тож можна вважати, що закамouflьовано заборону частини інститутів ринку позик. Це вочевидь призведе до збільшення ринкової влади частини інституційних гравців, тобто до монополізації, але не очевидно що вважати зменшенням ризику у такому разі: якщо індивідуальні інвестори не будуть учасниками акумуляції інвестиційних ресурсів у одних інституційних інвесторів, то це не призведе до автоматичної заміни їхньої участі у одних іншими, тож це зменшення обсягу акумуляції інвестиційних ресурсів всього ринку – це напевно є одним з ризиків, причому таким, що стосується основного роду діяльності сфери (неможна вважати суто комерційні критерії універсальними вимірниками дієвості різних підприємств та організацій, зокрема й фінансових установ). У такому разі назва «ризик-орієнтований підхід» стає орієнтуючою прямо: не підхід, що орієнтує на зменшення рівня ризику та сили дії чинників ризику, а саме підхід, що орієнтовано на ризик, на його генерацію.

Висновки та шляхи подальшого дослідження. Питання, аналіз якого було розпочате у цій статті є достатньо великим за обсягом, охоплюючи за предметною областю всі ризикологічні питання, всі питання безпечності, питання фінансів та кредиту, питання інституційного проектування, питання оцінювання інтенсивності конкуренції, питання синдінки. Звісно неможна було у одній статті охопити всі питання, але охоплення такої великої предметної області спричинено тим, що статтю вимушено написано як ініціативну, тобто таку, що розпочинає велике питання. Звісно у подальшому розгляд різних питань може бути сконцентрованим на окремих вузьких питаннях, з яких слід виділити окремо саму подвійну роль інструментів зниження ризику за забезпечення безпеки, окремо питання ролі фінансових установ (сприяючих економічному розвитку національних економік та навпаки анігілюючих ці національні економіки), окремо питання когнітивних ризиків як виду ризиків, що об'єктивно збільшується у разі подолання інформаційної складової утворення ризиків зовнішнього середовища, окремо питання безпечності експертизи інструментів збору інформації та взагалі рефлексивної ролі інструментів синдінки. На цьому ж етапі можемо дійти таких висновків: 1) з огляду на потреби української економіки та на комерційні критерії господарчої діяльності економічних акторів заходи щодо впливу на чинники ризику можуть мати різне значення, але це різне значення у конкретних ситуаціях стає більш певним з погляду конкретних значень, та більш певним з погляду конкретних економічних акторів, а тому має бути не тільки принципово описано як «плюси та мінуси» економічного заходу або навіть явища, а представлено за можливістю опису як ідентифікуюча діагностична дихотомія; 2) посилення апарату врахування зовнішніх чинників ризику може посилювати силу дії внутрішніх чинників ризику – це наводить на думку про потенційну можливість оптимізації рівня безпечності озброєності економічних акторів; 3) декларації посилення конкурентоспроможності економічних акторів може призводити до такого посилення конкурентоспроможності, що це послабить саму конкуренцію; 4) збір порівняльної інформації (наприклад завдяки бенчмаркінгу) та виробка на її підставі рекомендацій покращення конкурентоспроможності може призводити до когнітивного ефекту «якоріння», який стає на заваді загальному процесу підвищення конкурентоспроможності; 5) використання поняття «локальний ринок» має бути однією з контекстних змінних ситуаційної діагностичної ідентифікації

безпекознавчих параметрів фінансових установ. Конкретизуючи загальні висновки щодо подолання невизначеності подвійної ролі інструментів у збільшенні та зменшенні сили дії чинників ризику шляхом утворення дихотомій ситуаційної діагностики у роботі запропоновано декілька пар понять (дихотомій): імітаційний бенчмаркінг та сортувально-адаптаційний бенчмаркінг, ризики порівняльної неадаптованості до сучасних умов дії економічного актора та ризики опанувальної неадаптивності економічного актора, кредитори-едифікатори та кредитори-анігілятори. Такі пропозиції використано також як приклад розв'язання подвійної інтерпретації у термах лінгвістичної змінної як інструмента прагматичної дихотомії у ситуаційній діагностиці. Причому приклади ідентифікації підбрано так, щоб задати рамки всієї предметної області: взято явище рефлексійного значення для дифузії інновацій (розглянуто бенчмаркінг як новацію заради пошуку новацій), явище визначального негативну роль значення (вплив на збільшення та зменшення сили дії чинників ризику як прояву некерованих чинників сам по собі може бути керованим та некерованим), та явище найбільшого масштабу з подвійною роллю у збільшенні та зменшенні сили дії чинників ризику (фінансові установи цілком у їхньому відношенні до надсистеми). Також у роботі запропоновано альтернативне визначення кредиту: форма участі у створенні доданої вартості шляхом надання одним із партнерів або контрагентів грошового капіталу. Така функціональна дефініція дозволяє виявляти подвійні інтерпретації можливих окремих програм поліпшення (задекларованим призначенням) режимів роботи фінансової системи кредитної діяльності, бо призначення врешті решт можна порівнювати тільки з призначенням, виявляючи деклароване та реальне спрямування новацій.

Література

1. Елисесенко В. Ф., Головшинский К. И. Внедрение целостных систем бенчмаркинга в деятельность органов исполнительной власти. *Вопросы государственного и муниципального управления*. 2008. № 2. С. 118-130.
2. Ватулин В. М., Кривуля П. В. Различение кредиторов-анигиляторов и кредиторов-эдификаторов при оценивании экономической безопасности финансовых учреждений и локального кредитного рынка. *Перспективные вопросы мировой науки* : Материалы междунар. научно-практ. конф. 17-25 декабря 2013 г. София: Бялгород-БГ ООД, 2013. С. 43-45.
3. Закон України «Про кредитні спілки» 3254-IX від 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text>
4. Кемп Р. Легальный промышленный шпионаж: Бенчмаркинг бизнес-процессов: технологии поиска и внедрение лучших методов работы ваших конкурентов: Пер. с англ./ Р. Кемп; под ред. О. Б. Максимовой. Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2004. 416 с.
5. Кравченко О. В. Можливості застосування бенчмаркінгу як інструмента активізації управління підприємством. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Зб. наук. праць НАНУ. Львів, 2008. Вип. 6 (74). С. 102-110.
6. Кривуля П. В., Дорошко М. В. Составление качественных шкал уровня риска по аналогии с соотношением дисконта к ренте и на основе сопоставления с упорядоченным рядом альтернативных показателей доходности. *Вісник СНУ ім. В. Даля*. 2011. № 2 (156). Ч.1. С. 108-120.
7. Кривуля П. В., Кобцева Д. А. Когнітивні ризики у оцінюванні відносної значущості складових комплексу цілей мегапроектів: абераційний ризик інтуїтивних переваг та консолідаційно-наведений ризик довільних порядків згортки. *Наукові Вісті Давіського університету*. 2019. № 17. DOI: 10.33216/2222-3428-2019-17-12.
8. Кривуля П. В. Концепція дивергентного управління як противовес усиливающим кризис факторам институционального изоморфизма. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*. Серія: економічна. Вип. 36-2. Донецьк: ДонНТУ, 2009. С. 21-27.
9. Кривуля П. В., Мозговий Р. О. Застосування моделі ситуаційної діагностики для інтерпретування структурної динаміки вартості підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. 2013. № 2 (191). Ч. 2. С. 62-70.
10. Кривуля П. В. О синтезе методов анализа иерархий и фаззи-вычислений в целях развития ситуационной диагностики. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. Зб. наук. праць Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. 2006. Вип. 16 (II). С. 181-195.
11. Кривуля П. В., Шурхно И. В. Обзор определений категории „риск” и их сравнительное моделирование на основе семантических сетей. *Економіка и управление* : науч.-практ. журнал Нац. акад. природоохран. и курортн. строительства. 2008. № 2-3. С. 68-76.
12. Кривуля П. В., Шурхно И. В. Общий порядок шкалирования уровня риска как ситуационной модели. *Вісник Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля*. 2008. № 3 (121). С. 210-214.
13. Кривуля П. В., Шурхно И. В. Система показателей оценки капитализации: альтернативное восстановление значения уровня риска внутренней доходности чистого денежного потока. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. Зб. наук. праць Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля. Вип. 18 (II). 2007. С. 86-97.
14. Панчук А. А. Павлова А. Особенности использования бенчмаркинга в Украине [Електр. док]. *Дон. нац. ун-т економіки и торговли им. М. Туган-Барановского*. URL: http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Economics/65558.doc.htm
15. Положення «Про вимоги до системи управління кредитною спілкою». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015500-24#Text>
16. Положення «Про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг» № 199 від 29.12.202. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0199500-23#n2112>
17. Положення "Про встановлення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення діяльності учасниками ринку небанківських фінансових послуг, їх суспільна важливість", яке затверджено Постановою Правління Національного банку України від 08.11.2023 року № 143. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0143500-23#Text>
18. Чуб П. М. Антикризове управління у банківській діяльності. *Фінанси, облік і аудит*. 2012. Вип. 20. С. 203-211.

References

1. Yelisesenko V. F., Golovshchinskiy K. I. Vnedreniye tselostnykh sistem benchmarkinga v deyatelnosti organov ispolnitel'noy vlasti. *Voprosy gosudarstvennogo i munitsipal'nogo upravleniya*. 2008. №2. P. 118-130.
2. Vatulin V. N., Krivulia P. V. Razlichnye kreditov-anigilyatorov i kreditorov-edifikatorov pri otsenke ekonomicheskoy bezopasnosti finansovykh uchrezhdeniy i lokal'nogo kreditnogo rynka. *Perspektivnyye voprosy mirovoy nauki* : Materialy mezhdunar. nauchno-prakt. konf. 17-25 dekabrya 2013 g. Sofiya: Byalgorod-BG OOD, 2013. P. 43-45.
3. Zakon Ukrainy "O kreditnykh soyuzakh" 3254-IX ot 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text>
4. Kemp R. Legal'nyy promyshlennyy shpionazh: Benchmarking biznes-protsessov: tekhnologii poiska i vnedreniye s angl./ R. Kemp; pod red. O. B. Maksimovoy. Dnepropetrovsk: Balans-Klub, 2004. 416 p.
5. Kravchenko O. V. Vozmozhnosti primeneniya benchmarkinga kak instrumenta aktivizatsii upravleniya predpriyatiyem. *Sotsial'no-ekonomicheskiye problemy sovremennogo perioda*. Sb. nauch. prat' NANU. L'vov. 2008. Vyp. 6 (74). P. 102-110.
6. Krivulia P.V., Doroshko M.V. Compilation of qualitative scales of the level of risk by analogy with the ratio of the discount rate and on the basis of comparison with an ordered series of alternative indicators of profitability. *Visnik of the Volodymyr Dahl East Ukrainian national university*. 2011. №2 (156). Part.1. P. 108-120.
7. Krivulia P.V., Kobtseva D. A. Kognitivnyye riski v otsenke otositel'noy znachimosti sostavlyayushchikh kompleksa tseley megaproektov: aberratsionnyy risk intuitivnykh preimushchestv i konsolidatsionno-privedennyy risk proizvodnykh poryadkov svertki. Nauchnyye izvestiya Dalovskogo universiteta. 2019. №17. DOI: 10.33216/2222-3428-2019-17-12.
8. Krivulia P.V. Kontseptsiya divergentnogo upravleniya kak protivovos usilivayushchim krizis faktoram institutsional'nogo izomorfizma. *Nauchnyye trudy Donetskogo natsional'nogo tekhnicheskogo universiteta*. Seriya: ekonomichnaya. Vyp. 36-2. Donetsk: DonNTU, 2009. S. 21-27.
9. Krivulia, P. V., Mozghovyi, R. O. Situational diagnostics models for enterprise value structural dynamics interpretation. *Visnik of the Volodymyr Dahl East Ukrainian national university*. 2013. № 2 (191). Part 2. P. 62-70.
10. Krivulia, P. V. The synthesis of Analytic hierarchy process and Fuzzy mathematics for the Situational diagnostics methods. *Economics. Management. Entrepreneurship*. Science papers of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. 2006. Issue 16 (II). P. 181-195.
11. Krivulia P. V., Shurkhuo I. V. An overview of certain "risk" categories and their comparative modeling based on semantic networks. *Ekonomika i upravleniye: nauch.-prakt. zhurnal'chik Nats. akad. prirodookhran. i kurortn. stroitel'stva*. 2008. №2-3. P. 68-76.
12. Krivulia, P. V., Shurkhuo, I.V. The general order of risk level scaling as a situational model. *Visnik of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*. 2008. No. 3 (121). P. 210-214.
13. Krivulia P.V., Shurkhuo I.V. Sistema kharakteristik otsenki kapitalizatsii: al'ternativnoye vosstanovleniye znacheniya urovnya riska vnutrenney dokhodnosti nezapyatannogo denezhnogo potoka. *Ekonomika. Menedzhment. Predprinimatel'stvo*. Sb. nauch. trudov Vostochnoukr. nats. un-ta im. V. Dalya. Vyp. 18 (II). 2007. P. 86-97.
14. Panchuk A. A. Pavlova A. Osobennosti ispol'zovaniya benchmarkinga v Ukraine [Elektr. dok]. Don. nats. un-t ekonomiki i tovgovli im. M. Tugan-Baranovskogo. URL: http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Economics/65558.doc.htm
15. Polozheniye "O trebovaniyakh k sisteme upravleniya kreditnym soyuzom". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0015500-24#Text>
16. Polozheniye «Ob avtorizatsii predostavlyateley finansovykh uslug i usloviyakh osushchestvleniya imi deyatelnosti po predostavleniyu finansovykh uslug» №199 ot 29.12.202. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0199500-23#n2112>
17. Polozheniye "Ob ustanovlenii kriteriyev, po kotorym otsenivayetsya stepen' riska ot osushchestvleniya deyatelnosti uchastnikami rynka nebankovskikh finansovykh uslug, ikh obshchestvennaya vazhnost'", utverzhdennoye Postanovleniyem Pravleniya Natsional'nogo banka Ukrainy ot 08.11.2023 goda № 143. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0143500-23#Text>
18. Chub P.M. Antikrizisnoye upravleniye v bankovskoy deyatelnosti. *Finansy, uchet i audit*. 2012. Vyp. 20. P. 203-211.

The effect of risk factors is multifaceted and manifests itself in any sphere of economic activity and becomes an obstacle to the steady development of enterprises, regions, countries, and humanity as a whole. Solving individual problems with overcoming the effects of risk factors brings humanity closer to the establishment of development. The paper examines the two-way impact of improving risk reduction tools and methods on the effectiveness of risk factors - taking into account the needs of the Ukrainian economy and the commercial criteria of the economic activity of economic actors, measures to influence the risk factor may have different meanings, and the strengthening of the apparatus for taking into account external factors may increase the force of internal factors. But instead of such a dual role in the work, it is proposed to direct the analysis to identify the conditions under which one of the roles prevails - the results of such an analysis will make it possible to form dichotomies of situational diagnostics instead of insufficient as a result of the assessment of ascertaining the presence of both pluses and minuses in individual activities, phenomena, forms, tools, etc. Concreting the general conclusions on overcoming the uncertainty of the dual role of tools in increasing and decreasing the power of risk factors through the formation of dichotomies of situational diagnostics, the following dichotomous pairs are proposed in the work: imitative benchmarking and sorting-adaptive benchmarking, risks of comparative inadequacy to modern operating conditions of an economic actor and risks of mastery inadaptability economic actor, edifying creditors and annihilating creditors. Also, the work offers an alternative definition of credit and draws a number of conclusions regarding the dual role of innovations in strengthening and weakening risk factors; regarding the potential possibility of optimizing the level of security-related armament of economic actors; regarding the declarative and actual role of measures to strengthen the competitiveness of economic actors; on the manifestations of cognitive effects causing cognitive risks and the use of concepts in the field of research.

Key words: banking, credit unions, dichotomies, diffusion of innovations, institutional isomorphism, lending, risks, security science, situational diagnostics.

Ватулін В. М. - голова кредитної спілки «Супермаркет грошей» (м. Київ, Україна), e-mail: vitaliivm@gmail.com

Кривуля П. В. - к.е.н, доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, e-mail: krivulia@snu.edu.ua

Бурко Я. В. - к.е.н, доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, e-mail: burko@snu.edu.ua

Коротун І. О. - здобувачка вищої освіти першого кваліфікаційного рівня (СВО бакалавр), за спеціальністю 076 – Підприємництво та торгівля, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля (, e-mail: korotyn.inna.02@gmail.com